

В. О. Вострецова,

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Горлівка

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ НАЗВ ПРИ ЗАКАДРОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглядаються основні способи передачі власних назв при аудіовізуальному перекладі, головним чином при закадровому перекладі. Авторка виділяє типи власних назв, що зустрічаються в художніх фільмах, фокусує увагу на коректних та некоректних підходах до відтворення таких назв.

Ключові слова: власні назви, закадровий переклад, вилучення, нейтралізація, транскодування, заміна.

В данной статье рассматриваются основные способы передачи имен собственных при аудиовизуальном переводе, главным образом при закадровом переводе. Автор выделяет типы имен собственных, которые встречаются в художественных фильмах, фокусирует внимание на корректных и некорректных подходах к передаче таких имен.

Ключевые слова: имена собственные, закадровый перевод, опущение, нейтрализация, транскодирование, замена.

The article deals with the main ways of conveying proper names in audiovisual translation, mainly in voice-over. The author differentiates the types of proper names occurring in feature films, focuses on correct and incorrect approaches to translation of such names.

Key words: proper names, voice-over, omission, neutralizing, transcoding, substitution.

Переклад як засіб спілкування між людьми допомагає переносити інформацію від одного народу до іншого, знайомити одну культуру з надбаннями іншої. Невід’ємною ланкою зазначеного перенесення виступає аудіовізуальний переклад. Проблемам перекладу фільмів присвячено велику кількість робіт закордонних дослідників (J.D. Cintas, H. Gottlieb, P. Ogero), проте українські перекладознавці тільки почали працювати в цьому напрямку (А.Є. Кулікова, Н.В. Бідасюк, С.М. Антонюк), і намагаються досліджувати не тільки види аудіовізуального перекладу в цілому, а й окремі аспекти англо-українського аудіоперекладу.

Необхідно зазначити, що багато перекладознавців наголошують на тому, що вигляд тексту перекладу повинен визначатися функцією, яку цей текст буде виконувати в контексті мови перекладу, і реципієнти – це основний чинник, який визначає мету тексту перекладу. Такий текст зазвичай зорієнтований на культуру мови-джерела, тому що його автор уявляв конкретну аудиторію, коли готував такий текст. Проте, нова цільова аудиторія може бути недостатньо ознайомлена з культурою країни мови-джерела для того, щоб повністю зрозуміти текст, саме тому текст перекладу повинен спрямовуватися на припустимий рівень знань цільової аудиторії [3, с. 73]. Отже, основне завдання перекладача (у нашому випадку перекладача аудіовізуальної продукції) – це не тільки передача іншомовного тексту мовою цільової аудиторії, але й виконання ролі посередника в процесі міжкультурної комунікації.

Мета цієї статті полягає у визначенні основних способів передачі власних назв художніх фільмів при закадровому перекладі, як елементів культури країни-виробника того чи іншого фільму. Матеріалом для дослідження послужили власні назви, відібрані із трилогії «Back to the Future» та її закадрових перекладів, здійснених студією «1+1» та телекомпанію «Новий канал» (далі 1+1 та Новий відповідно). Актуальність теми визначається важливістю досліджень способів передачі окремих компонентів фільмів при конкретному виді перекладу для покращення роботи перекладача не тільки в сфері аудіовізуального перекладу, а й в процесі міжкультурної комунікації.

Завдяки активним зв’язкам та комунікаціям між націями та країнами, культури зближуються, обмінюються своїми культурними надбаннями, знайомлять із своїми реаліями, що допомагає учасникам комунікативного процесу набувати знання про інші культури, краще розуміти іншомовні тексти і в оригіналі, і в перекладі. Усе зазначене певною мірою полегшує завдання перекладача, адже кількість культурних реалій незрозумілих для представника іншої нації або країни зменшується. Однак, необхідно наголосити, що кількість реалій, представлених в певній країні, настільки велика, що повністю їх сприйняти та зрозуміти зможе тільки представник такої країни, а інколи і не кожний. Наприклад, мешканці східної частини України не зможуть повністю зрозуміти реалії, притаманні західній частині й навпаки, або для представників усіх частин країни може бути складним сприйняття деяких реалій жителів Криму (зокрема татарського населення), хоча мешканці всіх зазначених частин і представляють одну країну. Отже, у процесі спілкування між країнами роль перекладача все одно залишається головною, усю відповідальність за відтворення особливостей тієї чи іншої культури повинен брати на себе саме перекладач.

Уважається, що перекладач для досягнення поставленої мети може відхилитися від оригінального тексту [3, с. 74] та передавати інформацію, яка міститься в тексті оригіналу відповідно до вимог цільової аудиторії, замість простого відтворення всіх компонентів оригінального тексту новим реципієнтам [3, с. 74]. У даному випадку можна говорити про адаптацію перекладеного тексту під конкретну цільову аудиторію. Проте, не можна забувати, що перекладений фільм повинен справити те ж саме враження на аудиторію з іншими культурними характеристиками, як і на глядачів оригінальної версії фільму. На адаптацію тексту також впливає й вид аудіовізуального перекладу (дублювання, субтитрування, закадровий переклад), адже кожен із видів зазвичай розрахований на певну глядацьку аудиторію.

Невід’ємними компонентами кінотексту виступають власні назви, які вважаються досить «складними для перекладачів, тому що вони не універсальні, а мають глибокі корені в певній культурі» [3, с. 77], і тому фрази

з власними іменами при використанні у фільмі вимагають додаткової кропіткої роботи не просто зі словником, а з усіма можливими джерелами пошуку інформації для розуміння значення тієї чи іншої власної назви окремо та ролі, яку вона виконує в тій чи іншій фразі. Ми розглянемо три основні групи власних назв, що використовуються у фільмах різних жанрів: відсилання (алюзії), звертання та ідентифікатори.

У текстах фільмів різних жанрів досить часто зустрічаються відсилання до назв або імен героїв творів, телепередач, серіалів, реклам, які добре відомі глядачам оригінальної версії фільму, але невідомі глядачам перекладеного фільму. Зазначена ситуація має місце з тієї причини, що власні назви виступають у якості культурних реалій країни-виробника фільму.

Отже, перед перекладачем постає складне завдання вибору способу передачі такої одиниці. Для непрофесіонала питання вибору не здається складним, адже він обирає найбільш простий варіант – дослівний переклад усієї фрази з відтворенням власної назви за допомогою транскодування (відтворення звукової або графічної форми слова) або вилучення (невідтворення власної назви або всієї фрази), якщо перекладач відчуває, що відтворення назви першим способом безглузде, але не може знайти кращого варіанту. Дослідники дубляжу вважають, що транскодування відповідає принципу форенізації, при якому акцент робиться на культурі оригіналу, підкреслюється іноземна ідентичність тексту» [1, 52]. Третій спосіб передачі відсилань досліджуваного типу – це нейтралізація, яка полягає в поясненні змісту фрази з власною назвою. Проте, для перекладача-професіонала зрозуміло, що збереження алюзії незмінною або нейтралізація можуть перешкодити комунікації, і саме тому її необхідно змінити в тексті перекладу. Наведемо приклад зазначених способів: *Hey... Frisbee.* – (1+1, Дубляж) *Фрісбі!*; *Yeah, gimme a Tab.* – (Новий) *Дайте що-небудь*; *That's a Florence Nightingale effect. It happens in hospitals when nurses fall in love with their patients.* – (1+1) *Синдром медсестри. У лікарнях доглядальниці часто закохуються у своїх пацієнтів.*

Заміна виявляється кращим варіантом, ніж транскодування, вилучення або нейтралізація, тому що допомагає створити ефект подібний до ефекту оригіналу, наприклад, відтворити іронію, невдоволення, відразу, або гру слів. Проте, не для всіх видів аудіовізуального перекладу можна використовувати такий спосіб передачі невідомих фраз із власним іменем. Зазвичай такий підхід притаманний для дублювання або закадрового перекладу, але не властивий субтитруванню. Підставою для цього можуть служити обмеження, що висувуються до субтитрування (наприклад, кількість рядків, знаків та тривалість перебування групи субтитрів на екрані). Як відомо, головна характеристика субтитрування – це компресія діалогу фільму, а компресія, зрозуміло, не передбачає використання широкого спектру стилістичних та перекладацьких прийомів, за допомогою яких можна було б досягти подібного до оригіналу ефекту. У субтитрах спостерігається вилучення або нейтралізація досліджуваних одиниць. Найгіршим варіантом виявляється просте збереження іншомовного імені, тобто форенізація.

При закадровому перекладі заміна, метою якої вважаємо створення того ж самого ефекту як і в оригіналі, може бути двох типів: 1) заміна власної назви-відсилання в мові оригіналу на власну назву-відсилання в мові перекладу; 2) заміна власної назви оригіналу на фразу без власної назви в перекладі для створення гри слів або відсилання до ситуації знайомої іноземному глядачеві (*Oh, you want me to buy a subscription to the Saturday Evening Post?* – (Новий) *Ти щоб я купив комплект викрутків?*). На жаль у досліджуваному фільмі прикладів першого типу не виявлено, проте в науковій літературі вони представлені (*Gilligan* замінено на *Robinson Crusoe*, *Captain Kangaroo* – на *Pinocchio* при перекладі фільму «*Forest Gump*» з англійської мови іспанською) [3].

Інколи зустрічається псевдозаміна – безпідставне вилучення власної назви з одночасним створенням зовсім іншої фрази не пов'язаної з ситуацією (*We're the Pinheads.* – (Новий) *Ми зомбі.*).

У всіх трьох видах аудіовізуального перекладу може бути використаний постійний еквівалент власної назви, який вже закріпився в мові перекладу, і, на думку перекладача, відомий більшості реципієнтів (*Silence Earthling, my name is Darth Vader. I'm an extra-terrestrial from the planet Vulcan* – (1+1) *Мовчи, землянин. Моє ім'я – Дарт Вейдер. Я космічний прибулець з планети Вулкан*; (Новий) *Мовчи, землянин. Мене звати Дарт Вейдер. Я прибулець з планети Вулкан*).

Необхідно також наголосити на тому, що інколи виникає протилежна ситуація: власна назва в оригіналі відсутня, а в перекладі вона створюється, при цьому не спотворює ідею оригіналу (*Joey, let's make some wake up juice.* – (1+1) *Джої, неси коктейль «Бад'юрчик»*).

Власні імена використовуються та зберігаються (або не зберігаються) по-різному в різних жанрах. В екшн-фільмах та пригодницьких фільмах, у яких фізичні дії та захоплюючий сюжет домінують над діалогом, власні імена в цілому використовуються для привертання уваги, і часто відсутні в субтитрах [2, 72]. Головні герої постійно взаємодіють у шалених та карколомних ситуаціях, для яких слова, зокрема власні імена, виявляються зайвими. Отже, спостерігається їх вилучення під час перекладу фільмів такого жанру, особливо при підготовці субтитрів. Проте, таке вилучення власних назв-звертань може мати місце і при закадровому перекладі з тієї ж причини (*Reginald, where are your keys?* – (Новий) *Дай ключі!*; *Give me a hand, Reginald* – (Новий) *Обережно, допоможи мені*), але в більшості випадків при закадровому перекладі спостерігається відтворення таких назв для того, щоб глядач зрозумів, до кого звертається той чи інший герой (*Lorraine, are you up there?* – (1+1) *Лорейн, ти тут?*; (Новий) *Лорейн, у тебе все гаразд?*). Це дуже важливо для закадрового перекладу, адже він зазвичай двоголосий, і тому глядачеві може бути складно зрозуміти хто саме і до кого саме звертається.

Можуть також вилучатися назви-ідентифікатори (*You already know Lorraine, this is Milton, this is Sally, that's Toby, and over there in the playpen is little baby Joey.* – (Новий) *Це – Саллі, там – Джої, наш меншенький, бачиш?*). Назви-ідентифікатори можуть передаватися за допомогою слів-замінників – головним чином займенників (*Yes, Joey just loves being in his playpen.* – (Новий) *Він так любить гратися в ліжечку.*) або повністю відтворюватися (*Yes, Joey just loves being in his playpen.* – (1+1) *Так, Джої обожає сидіти в манежі.*). Власні

назви такого типу можуть також замінюватися предметом, який вони позначають (*Mr. Fusion powers the time circuits and the flux capacitor* – (1+1) *Енергореактор живить часові блоки та флуксуатор*). Розповсюдженим вважаємо явище спотворення оригінальної назви-ідентифікатора. Виділяємо два типи спотворення: часткове (заміна однієї або декількох літер у назві) та повне (невиправдане використання зовсім іншої власної назви): *Doctor Emmett Brown* – (Новий) *Доктор Емерет Браун*, *Jack Benny* – (Новий) *Джек Беррі*, *Greg or Crag* – (Новий) *Грейгі чи Крейгі*; *Red Thomas* – (Новий) *Фред Галерст*, *Jane Wypman* – (Новий) *Дін Венман*, *Reginald* – (1+1) *Роналд*.

Представлені способи передачі власних назв не вичерпують досліджуваного питання. Перспективним вважаємо подальше дослідження способів передачі прецизійної лексики інших типів не тільки при закадровому перекладі, але й при субтитруванні, дублюванні та інших менш розповсюджених видах аудіовізуального перекладу.

Література:

1. Кулікова А. Є. Прийоми перекладу власних назв при дублюванні мультфільмів / А. Є. Кулікова, Т. Ф. Тичинська // Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2011. – № 16 (227). – Ч. 1. – С. 50-55.
2. Bruti S. The audiovisual genre and translation of vocatives in interlingual subtitles / Silvia Bruti, Elisa Perego // Perspectives on audiovisual translation. – Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 2010. – P. 60-75.
3. Mendoza Azaola I.H. Translating proper names into Spanish : The case of Forest Gump / Isabel Hurtado de Mendoza Azaola // New trends in audiovisual translation. Topics in translation / ed. Jorge Díaz Cintas. – Trowbridge : Cromwell Press Group Ltd., 2009. – P. 70-82.